

Але чытаючы найношую манаграфія Арнольда Макміліна *Рунь. Маладыя беларускія паэты пачатку XXI стагоддзя*, пераконваешся ў слушнасці меркавання Някляева, як і ў справядлівасці высновы аўтара манаграфіі: „Можна з пэўнасцю сцвярджаць, што гэтае пакаленне беларускіх паэтаў, з іх размаітымі талентамі, адважным духам і шырокім тэматычным дыяпазнам, – жыве. Жыве Беларусь!”¹⁴.

БІБЛІЯГРАФІЯ

- McMILLIN A., *Spring Shoots: Young Belarusian Poets in the Early Twenty-First Century*, Cambridge 2015.
- McMILLIN A., *Writing in a Cold Climate: Belarusian Literature from the 1970s to the Present Day*, London 2010.
- МАКМІЛІН А., *Пісьменства ў халодным клімаце. Беларуская літаратура ад 70-х гг. XX ст. да нашых дзён*, Беласток 2011.
- МАКМІЛІН А., *Рунь. Маладыя беларускія паэты пачатку XXI стагоддзя*, Мінск 2016.

Сяргей Кавалёў [Siarhiej Kavalioŭ]
Instytut Filologii Słowiańskiej UMCS
e-mail: skowalow@wp.pl

VLADIMIR NABOKOV W UJĘCIU AKSJOLOGII

MONIKA GRYGIEL, *Gra w wartości – aksjologiczna strategia prozy Vladimira Nabokova*, Lublin: Wydawnictwo KUL 2016, ss. 231

DOI: <http://dx.doi.org/10.18290/rh2018.66.7-14>

Monografia Moniki Grygiel stanowi próbę integralnego podejścia do twórczości prozatorskiej Władimira Nabokowa (1899-1977). Porusza bardzo doniosłe i istotne problemy teoretycznoliterackie, m.in.: aksjologiczny wymiar dzieła literackiego, antropologia literacka, metatekstualność, czyli autotematyzm tekstu artystycznego, relacje etos–artyzm i prawda–zmyślenie w twórczej wizji świata, reprezentowanej przez jednego z największych literatów emigracji rosyjskiej (tzw. fenomenowi *русского зарубежья*).

Już we wstępie Autorka tej monografii zaznacza jako punkt wyjściowy zasadę całościowego odbioru prozy Nabokowa, wbrew powszechnie uznanemu podziałowi

¹⁴ Там жа, с. 224.

dychotomicznemu, polegającemu na bilingwistycznym fenomenie twórczości Władimira Nabokowa. Charakterystycznym wyznacznikiem tego naukowego tekstu jest nie ewolucja twórcza (mimo że Autorka uwzględnia ten ważny aspekt analizy literaturoznawczej), lecz rekonstrukcja pewnego zespołu zasad poetologicznych i ideologicznych, stanowiących trzon „aksjologicznej strategii” pisarza.

Dychotomiczność przedmiotu badawczego jest uwarunkowana nie tylko sprawą języka dzieł literackich Nabokowa. Jak świadczy przegląd prac krytycznoliterackich, wyraża się ona w podwójnym widzeniu tej twórczości: jako *sensu stricto* gry językowo-literackiej, zgodnie z czym sprawy światopoglądu Nabokowa mają znaczenie mniej istotne, niż kwestia języka (zob. np. wartościowe pod tym względem prace znawczyni twórczości Nabokowa prof. Marii Dmitrowskiej) oraz jako pewnego związku literatury i nadliteratury, obejmującego sprawy formy literackiej i wyrażonego w tej formie sensu estetycznego, moralnego, religijnego, egzystencjalnego i metafizycznego. Dlatego warto przytoczyć znamienne tezę, stanowiącą konceptualny refren całej książki: „Badania aksjologiczne pozwalają na zrehabilitowanie Nabokova pod względem etycznym, zdjęcie z niego etykiety pisarza sceptyka, antimoralisty, zmanierowanego estety, umożliwiają także sformułowanie pytań dotyczących twórczej hierarchii wartości” (s. 9). I jeszcze jeden cytat z pracy, której hermeneutycznym punktem wyjścia jest filozoficzno-metodologiczna teza o „estetyce jako nierozłącznej towarzysze etyki [...] Pisarz nie ogranicza bowiem własnej lektury jedynie do słownej zabawy i literackiej szarady, apeluje przeciw do myślącego czytelnika, wrażliwego, ale i uważnego. Grę z czytelnikiem można postrzegać nie tylko jako lingwistyczno-stylistyczno-konwencjonalne łamigłówki Nabokova, lecz przewrotną edukację pisarza na temat człowieka i świata, w którym żyje” (s. 14-15).

Warto podkreślić, że w aspekcie gatunkowym uwagę autorki przyciąga fenomen powieści XX-wiecznej w jej wcieleniu zarówno modernistycznym, jak i postmodernistycznym. Przedmiotem analizy staje się zarówno rosyjskojęzyczna (*Отчаяние*, 1934), *Приглашение на казнь*, 1935-1936), *Дар*, 1937), jak też angielskojęzyczna twórczość powieściopisarska Władimira Nabokowa (*The Real Life of Sebastian Knight*, 1938), *Lolita*, 1955), *Pale Fire*, 1962), łącznie z prozą autobiograficzną, określaną przez krytykę jako proza genologicznie spokrewniona z powieścią (*Друзья бepeза*, 1953-1954, *Speak Memory*, 1967) .

Recenzowana monografia składa się z pięciu części. Rozdział pierwszy *Nabokov i literackie konteksty...* określa horyzont badawczy i jest poświęcony historyczno-literackiej sprawie usytuowania twórczości Nabokowa ze względu na osobliwość rosyjskiej tradycji literackiej, modernizmu europejskiego i postmodernizmu zachodniego z właściwą temu ostatniemu zasadą gry międzytekstowej. W tym rozdziale Autorka porusza również problem bilingwizmu w prozie Nabokowa, sprawy światopoglądowe (personalizm pisarza i jego stosunek do chrześcijańskich dogmatów) oraz,

związany przeważnie z amerykańskim okresem twórczości, kontrowersyjny problem zbieżności utworów pisarza z kulturą masową drugiej połowy XX w.

Części druga, trzecia i czwarta są poświęcone badaniu roli zasadniczych kategorii aksjologicznych Nabokowa, takich jak *Twórczość*, *Miłość* i *Pamięć*, a także rozpatrywaniu ich funkcji w całościowej, artystycznej wizji świata ludzkiego na przykładzie wszystkich wyżej wymienionych utworów pisarza. Charakterystyczne, że analiza tych poszczególnych tekstów jest zrealizowana nie w chronologicznym porządku powstania tych dzieł, lecz w układzie swoistego „koła hermeneutycznego”, dzięki czemu teksty te są odbierane nie tylko jako autonomiczne jednostki, ale także pewne momenty rozwoju aksjologicznych i antropologicznych idei autora. Na przykład, takie zasadnicze utwory, jak *Dar* i *Lolita*, są zinterpretowane z pozycji wszystkich trzech wyżej wspomnianych kategorii aksjologicznych Nabokowa.

Na szczególną uwagę zasługuje rozdział czwarty, w którym Pamięć jako kategoria aksjologiczna włącza bardzo ważny element semantyczny, związany z nurtem autobiograficzno-pamiętnikarskim, mocno rozwiniętym w warunkach rosyjskiej emigracji porewolucyjnej. Sam w sobie jest to przedmiot odrębnej analizy w ramach tzw. литературы человеческого документа, czyli ego-dokumentu. Jednak Autorka recenzowanej monografii, dając wyraz zapoznania się z rozważaniami literaturoznawców na ten temat (m.in. prace M. Czermińskiej, R. Lubas-Bartoszyńskiej, A. Fabianowskiego), przekracza jeszcze jeden podział dychotomiczny w swojej koncepcji badawczej: między „literaturą faktu” i „literaturą fikcji”, całkiem zasadnie twierdząc, że badanie autobiografizmu nie ogranicza się do jego książek wspomnieniowych (*Tamte brzegi* i *Pamięci przemów*), obejmując całokształt twórczości, i przy tym układzie rzeczy autobiograficzne fakty są składowymi świata powieściowego Nabokowa, i na odwrót – jego utwory autobiograficzne są przesiąknięte elementami fikcji fabularnej.

Rozdział piąty, *Metafizyka...*, stanowi rodzaj syntezy integrującej poprzednie części monograficzne, poświęcone aksjologicznym kategoriom Twórczości, Miłości i Pamięci. „Filarem” tego rozdziału jest koncepcja Irracjonalności, w której znajduje wyraz całościowa wizja człowieka i otaczającego go świata. Warto zwrócić uwagę na tezę końcową pracy: „Metafizykę spotykamy na każdym poziomie nabokovskiego tekstu, metafizyka bowiem jest najwłaściwszym sposobem by wyrazić to, czego nazwać nie można, by zbliżyć się do Tajemnicy życia człowieka, jego losu i jego przeznaczenia” (s. 202). „Refrenem” książki jest twierdzenie, że autor ciągle poszukuje i nawet kształci („edukuje” – jak pisze Autorka) „idealnego odbiorcę” swych tekstów. Jest to w recenzowanej monografii miejsce spotkania dwóch *meta*-: metafizyki i metatekstu, przy tym ten ostatni odgrywa istotną rolę w kształtowaniu dialogicznych więzi między odbiorcą i autorem.

Mimo że Nabokow był, jak wiadomo, nastawiony niechętnie wobec dydaktyzmu w literaturze (stąd jego krytyczny stosunek do Dostojewskiego przy nieco paradoksalnej z tego samego punktu widzenia sympatii do Tołstoja), twórca ten proponuje wyraźne

przesłanie estetyczne, etyczne i religijne, a na wszechstronnym odsłonięciu tego fenomenu artystycznego Nabokowa polega odkrywcość i celność omówionej monografii.

Леонид А. Мальцев [Leonid A. Mal'tsev]
Bałtycki Uniwersytet im. Immanuela Kanta w Kaliningradzie
e-mail: LMaltsev@kantiana.ru

TOM ZADEDYKOWANY ŚW. MATCE MARIII (SKOBCOWEJ)
W 125. ROCZNICĘ JEJ URODZIN

DOMINIKA AGATA MYŚLAK, GRZEGORZ OJCEWICZ, *Stara dusza. Fenomen matki Marii (Skobcowej). Badania i materiały*, Szczytno: Wydawnictwo Grzegorza Ojcewicza „GregArt” 2016, ss. 552 + Aneks

DOI: <http://dx.doi.org/10.18290/rh2018.66.7-15>

Recenzowana publikacja autorstwa Grzegorza Ojcewicza, cenionego w Polsce, Rosji oraz innych państwach europejskich literaturoznawcy rusycysty, tłumacza literatury pięknej i specjalistycznej, oraz Dominiki Agaty Myślak, młodej utalentowanej medioznawczynie, została poświęcona zawiłym losom życiowym, a także ciekawej twórczości literackiej św. Matki Marii (1891-1945), prawosławnej zakonnicy. Najpierw była ona znana jako Jelizawieta Skobcowa (z domu Pilenko, po pierwszym mężu Kuźmina-Karawajewa), należała do grona jakże barwnych postaci rosyjskiego Srebrnego Wieku, później – emigracji pierwszej fali.

Na temat życia, a właściwie *żywota* prawosławnej świętej z Paryża, oraz jej bogatej spuścizny twórczej (w tym: literackiej, naukowo-teologicznej, publicystycznej itd.) na dzień dzisiejszy powstała dość obszerna literatura badawczo-poszukiwawcza. Bez względu na to, wiele ważnych kwestii wciąż czeka na rozwiązanie. Niektóre z nich w sposób jakże niebanalny zostały poruszone w kontekście omawianej publikacji – zakrojonej na szeroką skalę problemową, bardzo oryginalnej oraz solidnej pod każdym względem.

Tom, zadedykowany św. Matce Marii „w 125. rocznicę Jej urodzin”, ma liczne atuty naukowo-analityczne, a także walory estetyczno-wydawnicze. Należy podkreślić nie tylko jego wysoką wartość w zakresie archiwalno-źródłowym, biograficznym, historyczno- i teoretycznoliterackim, lecz także nowatorskie dokonania, obejmujące aspekty tzw. filologii śledczej, biorytmiki, teorii i praktyki medioznawstwa itd. Oprócz tego, publikacja mieści ciekawe i cenne ilustracje. Ma też oddźwięk artystyczno-translatorski, zawiera bowiem w *Aneksie* wiele oryginalnych tłumaczeń na język